

TÖMÖRKÉNY ISTVÁN

MÁRIA-LÁTÁS*

A tanyára egyre sűrűbben érkezik a hír, hogy messze bent a pusztákban, túl az ötömösi határon, a Pálincás-erdő sarkán egy fahegyben állandóan mutatkozik a szűz Mária. Úgy látták a libapásztor-leányok, a hogy rendszerint a rajzképeken láttatik: széles köpönyeg a vállain, fölötte egy hold, két csillag, karján a Gyermeke. Más hír megint mondja, hogy a fa hegyében a gonosz látszatna lenni. Ismét mások vélik a pusztai asszonyok közül, hogy ott mindketten jelen vannak és Boldogasszonyunk csatákat vív a gonosz ellen népek jobbulására. Vannak, valóságosan vannak, a kik látták. Komoly, megállapodott korú tisztos gazdaemberek, a kik meghaladták Isten kegyelméből a hatvan évet a nélkül, hogy valaha hazugságon kaptak volna. Asszony is van, a ki látta, leány pedig tömérdek. Ezek által a földi népeknek üzeneteket küld. Másrészt pedig a gonosz van ott, kaszás csonthalál képében, másrészt pedig a kukoricás útján az asszonyok előtt rettenetes ember emelkedik ki a földből és pajzánkodik, hogy az asszonyok eltelnek rémülettel és arra nem mernek menni.

– Bolondság – mondta elejében a kapás. – Már megint fölhaláltak valamit az asszonyok. Azt mondják, egy leánynak azt mondta Mária, nem tesz előtte nyilatkozatot, a meddig fehér ruhában nem mén elébe. Gondolom, fehér ruha köllene a leánynak, az apja mög nem akar rulla tudni.

– Ej, ej, – véli Muladi Ferencz, a szomszéd – talán mégsem így van. Egy fehér ruhát két forintbul ma előállítanak.

Mindegy. A dolog ebben maradt, mígnem a szomszédból ismét hír nem jön, hogy a csépai embör nyilvánosan valóságosnak mondta az alsótanyai Máriát. A szomszéd tanyában ugyanis, mióta az asszony ura meghalt, külön szobát építettek, a hova olvasós asszonyok járnak szombat esténként imádkozni. Ebben a külön házban padok vannak körül és szent képek a falon. Ájtatos és jó népek ezek. Van eset rá, hogy a messzi

* Tömörkény István: Mária-látás. In: *Ne engedjük a madarat és más holmik.* Franklin Társulat, Budapest, 1911. 51-70.

városból kihozatnak egy papot s oltárt készítvén a maguk tehetsége szerint, misét hallgatnak.

– A csépai embör is azt mondta, – szól egyszer a kapás – hogy a dolog valóságos. És hogy ott lösz az őszszel a hetedik nagy csodatétel. A laposban forrás fakad majd és abban mindönki möggyógyul, mán a kinek hogy van valami baja.

Így támad egyre jobban a híre a Mária-látásnak. Az első híradást még eleresztik fülük mellett az emberek, de a csépai embör beszédére figyelmet szokás fordítani. A csépai embör valahol Csongrád környékén lakik. Leginkább csőszködéssel foglalkozik. Kukoricát, dinnyét, szalmát őriz, kerti csősz is némelykoron, már hogy minek van ideje. Esténkint pedig az igazakat mondja meg azoknak, a kik arra kíváncsiak. Sokan kíváncsiak, mert a csépai embör már régen úzi e foglalkozást. Muladi szomszéd, a ki lóhajtó ember és fuvarba szokott járnai, említé, hogy száznál több asszonyt vitt már Csépára az alsótanyákról. Jó messze van pedig: tizenhét mértföld és az útja rossz. Mégis oly sokan mennek oda, igazságot hallgatni. Rendkívül igaz ember hírében áll és csodálatos dolgokat mond. Hogy ím ő üzenetét küldte nála jártak által, hogy a fahegyben levő Mária nem tréfa, hanem valóságos jelenés, a hívők áradata indult meg az ötömösi puszta felé.

Mivelhogy vasárnap következik épen, elmegyünk megnézni. Muladi szomszéd, mint ilyen dolgokban teljesen járatos ember, vállalja a fuvart. Másként vasárnap nem mozdulna – mondja a lovaival, de az ilyen dolgot szereti. Reggel korán eljön. Hajnali négy előtt kell útnak indulni, hogy délre visszaérjünk. Homály van még, a midőn kifordulunk a tanyából és köd, a mely itt is, nagy templomokat mutogat, továbbá házak ott is látszanak, máshol alacsonyabb hegysor. A jegenyenyárfák látszanak ilyennek. A tájék csendes, hallgatag, csak a kerék nyikorog a homokban. A kocsin sincs beszéd, mert még fázunk valamennyien a téli kabátokban. Csak jóval később, mikor apránként feljön az égre a tűzgolyó és a reggeli szellő messze fújja a ködgúlyát, támad némi beszélgetési kedv.

– Jó sokat mögyünk, – mondja a kapás – de legalább mögnézzük a helyet, hogy mi ez? Talán még majd be is tiltják.

– Miért tiltanak? – kérdezi Muladi. – Nem úgy mén az. A csépai embört sem bírják betiltani. Egy esetöt ugyan magam is tudok, de az még a régi világban történt, gyerök koromban. Feketeszélön a Török-tanyában jelent mög az ablaküvegben a Mária. Én is láttam. Széles zöld ruha volt rajta, fölötte egy hold, két csillag. Olyan volt, mint egy képfestmény. Csak úgy dúlt csudájára a nép. Hányták a pénzt be a szobába. A kétgarasosok

jártak még akkor, mög húszasok. Nagyon elgazdultak volna a Törökök, de aztán a pandúrok puskatussal benyomták az ablakot és széjjeltörték a képet. Mondják, hogy aztán az alsóvárosi templomban volt látható. Nem tudom . . . Hogy volt, mint volt. . .

Elhallgatott egy darabig, aztán újból kezdte a beszédes ember.

– A csépai embört nem löhet így elnyomni. De tán nem is akarják. Az érdemös embör, hallja kend. Mindönkinek mögmondja az igazságot. Mikor legelsőbb vittem oda asszonyokat, két kocsival voltunk, én mög a Szekeres Ferencz. Későn értünk oda. Egész a falu szélén lakik egy kis házban, de olyan kicsi szögényös ház, hogy majdnem egy helyen van mind a két sarka. Az embör kint volt a közelben a szérűn, szalmát raktak össze. Igyekeztünk volna mi vissza, hát odamentem hozzá Szekeressel és mondtam neki:

– Igön jó embör, fölkérném, ha mönne be a házba az asszonyokhoz. Hogy dolgát ne mulassza, mink rakjuk addig a szalmát.

Azt felelte rá:

– Nem löhet, jó barátom, mert mindennek sora van.

Nem is jött, csak mikor a dolgot befejezte. Én bizon nem sokat adtam rá eleinte. Csak úgy kíváncsiságbul möntem a szobába, a sarokban volt egy pajzános kis pad, arra ültem. A csépai embör az asztalnál ült és beszölt az asszonyokkal. Mindönkinek mögmondta rangját, élete módját, a holtak neveit. Van itt nem messze egy asszony, annak volt egy bátyja, olyan csempészös embör. Egyször bújt volna be valami lukon, hogy majd lop, de a nyakába szúrták a szénahúzó horgot. Bele is halt. Azt mondta a csépai embör ennek az asszonynak, a hogy a halottjait elsorolta:

– Látok köztük, jó asszony egy férfit, szöke embör, folyik a nyakából a vér.

Az asszony majd összeesött... Aztán így volt, hallja kend a többivel is. Mindönt mög- mondott. Hát honnan tudja ü ott, hogy itt mik történtek. Utoljára azt mondja neköm a sarokba:

– Maga, jó barátom, nem mer előbb kerülni ?

– De – mondom – merök én, mért ne mernék.

Avval aztán előbbre mék az asztalig. Ugyan nem sok mönés volt, alig két lépés abban a hitványos kis házban. Azt mondja, de igön barátságosan:

– Kedves jó barátom, maga olyan hitetlen forma embör.

Mögütödtem a beszédjin, tudja kend, mert úgy van, a hogy mondja. Én ugyan soha senkinek egy szénaszál vagyónát el nem vöttem és a jó istenömet imádom, de mindön mendemonda beszédre nem adok.

A csépai embörhöz se azért montem, hogy lássam, hanem fuvarban. Úgy mondván: pénzért. Járok én Radnára is.

– Hát – mondtam neki a szavára – én nem is tudom, hogy vagyok. Nem vagyok rossz embör, de néha hitetlenködök.

Nem mérgesen mondtam ezt, csak szörényen, mint illendő. A csépai embör hallgatott a két gyertya közt egy darabon. Akkor azt mondja:

– Igön jó embör. Emlékszik-e kend, hogy négy éve nyáron egy vétkiért a szérún a Látatlan kiütötte a kend fejbül a kalapot.

– Tudja kend – beszélte tovább Muladi a kapásnak, a ki egykedvű pipa-szóval hallgatta – mintha jól mellbe vágott volna valaki. Mögtantorodtam. Én azt a dolgot teljesen elfelejtöttem, most pedig azon percben elébem állt az egész gondolatban. Búcsú volt a kápolnánál, ünnep-vasárnap, én azonban dolgoztam a szérún. Nem hagyhattam a búzámat. Eső is fenyögetött. Nem gondoltam én, hogy ez akkora vétők. Az asszony tiltott tülle, de nem hajtottam a szavára. Ép akkor gyüttek a búcsúsok. Mondja az asszony, legalább addig hagyjam abba a munkát, a míg a lobogók elhaladnak. Mér-ges löttem, aztán tudja kend, nem jó helyön van az én szám néha: nagyot káromkodtam. Abban a szömpillantásban valaki hátulról úgy ütött tarkón, hogy szinte előrehajultam és a kalap messze leröpült a fejbemül. Látja kend, ezt mögmondta neköm a csépai embör. Mondja kend, hunnan tudja? Hunnan?

Most a kapás beszélt, azonban már sokkal kurtábban. Ő is pusztalakó, mint Muladi, de Muladi csak három évig volt katona, a kapás ellenben tizenhárom évig. A fölfogások különbözősége talán innen van. Bár mindketten nagyapák már, úgy nézem, Sebőkben ma is benne van az a katona-vér, a mivel annak idején az olasz csatatereket járta. Előbb hasonló csodálatos dolgokat ad elő. Itt a battonyai asszony történelme, a kit halála után a föld be nem vett. Vasabroncsokkal zárták le a koporsóját, a föld azonban ismét csak kidobta.

– Miért? – kérdezte Muladi.

– Ki tudhassa? – felelte Sebők Antal.

Szó volt a pécskai Mária-látásról is, továbbá a radnai térdencsúszásról, a miben ismét Muladi a tapasztalt. Említettem neki a tersatói Máriát, a hova a dalmát tengerészek asszonyai csúsznak föl térden ugyanaz napon, a midőn itt az alsótanya a Lengyel-kápolnánál eseng Máriához. Hogy ura-ikat vihar ne érje.

– A boldogasszony mindenkin segít – szólt mély meggyőződéssel Muladi. – A magyarok istene után első patrónánk.

Sebők olasz Máriákról kezdett beszélni. Az ilyesmi lassan megy, mert a hol jó az út, Muladi két lova szó nélkül úgy ereszkedik neki a távolságoknak, hogy ott szavat hallani lánccsörgéstől, vaszörgéstől nem lehet. A szó olyankor eláll s csak akkor jön elő megint, midőn sívó homok váltja föl a gypet. Ebben bizonyos fokú közösség van köztünk, mert mindannyian egyazon ezred ugyanazon századánál szolgáltunk. Sebők az ókor, Muladi a középkor, én az újkor. Sebők főhadnagynak ismerte az Alojis Grubert, Muladi káplár már kapitánynak, én már semminek sem. Hát hova lett? Jó ideig ezen tűnődünk. Hogy ugyan hát, ugyan hát hova lehetett? A csépai ember lenne fölkérdendő ez irányban.

Haladunk. Egy helyen meg is állunk, hogy együnk valamit, szalonát s kenyeret. Ezután ismét gyorsan haladunk ital irányában a csordakút felé. Ez már ott van az ötömösi pusztán. Innen már nem messze a fahögy. Rózsa István számadó gulyás, ama bizonyos Rózsa Sándor unokaöccse, adja tudtul, hogy merre kell menni. Az ingyenes földek megkerülendők, míg a Kártyás-erdő balkézről marad. Itt vigyázni kell, hogy a szabadkai határba ne tévedjen a kocsi. Ha e vigyázat szem előtt van tartva, hirtelen odaesik az ember orra elébe a Pálinkás-erdő.

Szeretném én azt a négyfogatos úri hintót látni, a mely úgy megy ott, a hogy a Muladi szomszéd lovai mentek. Százhusz forintot pedig alig ér össze-vissza a kettő. Mégis vágatva megy neki a homokbuckának s futva szalad le róla, hogy ismételje ugyanezt az azonnal következő másiknál.

– Azt mondják, – tréfál Sebők – hogy nagy a homok. Pedig nem nagy, hanem igön apró.

– Az ám, – véli Muladi. – Csakhogy sok van belül.

Most néhány magas bucka után megint új pusztába jutunk. Végig tiszta színmező. Oldalt már a szabadkai határ, emerre pedig erdő. Muladi épen csakhogy fölemeli a gyeplőt s a szíjjakkal üt a lovak hátára.

– Tündér – mondja – Tün-dér...

Két kézzel kell most a kocsioldalba fogódzni. Vágtatunk. Egyszerre hirtelen jobb kézzel nagyot húz a gyeplőkön. Muladi, a ballal utána nyúl s most a gyeplőszíj azon részét tartja a kezében, a mely máskor a lovak háta közepét verdesi. Szinte toppanva áll meg azonnal a pusztajáró kocsi.

Szétnézek. Miért?

– Jaj, – szól ismét Muladi – azt hittem, a túlsó oldalon van.

E szóra egyszerre látom, hogy a fa, a melyen Mária lakozik, itt van hat lépésre. A Pálinkás-erdő sarkos erdő. A sarkának legszélső három fája közül a közbül való magas jegenyenyár. Az oldala tele pusztavirágból

font koszorúkkal. Előtte néhányan térdelnek. A hangulat hirtelen megcsap valamennyiünket. Ím, a pusztában egy koszorús fa.

– Nem tudtam, hogy itt van, – mormogja szégyenkezve Muladi. – Nem álltam volna ide.

Odább fordulunk s leszállunk egy bányafarmán ásott kút mellett, a melyen látszik, hogy nem régen ásták. Lépcsők vezetnek le a vízhez. A vízben homokpor, falevél és béka lakozik. Innen mennek a búcsújárók.

Most aztán mindnyájan odamegyünk a fa elé. Hasonló események után, a midőn négy óra hosszat a csépai ember földöntúli dolgaival s egyéb csodatételekkel szórakoztatják, kevés ember volna, a ki siváron lépne a puszta vallásának ilyen látható jeléhez. A meddig a szem ellát, a máskor néptelen térségeken alakok mozognak. Némely része távozóban, más része most jön ide a fához. A fa maga sugár jegenyenyár, tanyaházak előtt elhaladóban látni lehet ilyen ezret is. De ennek az oldalát nem látni, hogy milyen színű. Végig van koszorúval rakva. Közben kendők, továbbá szenteltvíztartó, azután szent képek. A pécskai Mária-látás színnyomatos képe is oda van akasztva. Fehér tanya előtt zöld mező áll, középütt árok, két liba kutat benne. Az árok innenső oldalán térdel egy kis leány, a túlsó oldalon áll a Mária, mindketten fehérben. Nyomatta színben valaki Aradon, a nevét elfeledtem. A tulajdonjoga Czudar Mihályé. Szép. Egy igen csinos pusztai legény, kalapján a besorozottak rózsájával, tajték szivarszívó-szopókából szivart szívott a fa mellett. Ünneplőben volt, de fényesre pucolt csizmáit kímélés okáért a kezében tartotta. A nyárfa előtt szabadkai bunyevácok térdeltek, a kik a közeli szállásokról jöttek át. A bűnyók ugyanis római katolikusok s így a magyar Máriát tisztelik, nem a rácot. Álltunk csöndesen. Az erdőben szél suhogott, az erdőszélen apró pusztafiak hajkurásztak némely eltévedt pulykát, malacot. Mindez akkor, bár a közvetlen közelben volt, csak olykép hatott rám, mint a hogy a városok délutáni szunnyadásában érinti az embert az utcai kocsirobogás. Akármit beszéljünk, itt, ha más nincs is, de templomi hangulat van. Senki a csöndet zavarni nem meri. Apránként többen gyűlnek a fa köré. Köszöntenek és csöndben megállanak, nézvéen a fát. A kapás ugyanezt kezdi lassan körüljárni, hogy hátha valahol a Máriát látná. Útja azonban eredménytelen.

– Sehogy se bírom meglátni, – szól.

– Én se, – mondják többen.

Valóban, hogy igazat mondjak, én sem látom, bármely oldalon kerülgessem is a fát. Mondták, hogy távolosabbról, a pusztából látszik. Oda is elmentem, de onnan sem mutatkozott. A fa előtt ezt sokan tárgyaltuk.

Közben egy halovány, ragyavert arcú, kékesbe játszó szürke szemű leány jött oda.

– Ilyenkor – mondja – úgy sem látják, akárhogy akarják. Csak éjszaka látszik, mikor a sokaság itt van...

Ez, a ki szólt, libapásztor-leány. Egyike azon elsőknek, a kiknek a Mária mutatkozott. Téveteg nézésű, az arca egészen fehér. Ha hírességét előzetesen nem tudom, legföljebb mellbetegnek nézem. Így azonnal hajlandó vagyok őt álmjárónak és rejtőzőnek nézni. Úgy lehet pedig, egyik sem a kettő közül.

A kapás szól hozzá:

– Te láttad a Máriát?

A leány nem is felel, csak int. Bizonyára sokan intézték hozzá e kérdést,

– Hol láttad?

– Amott az akácán, – szól, mintha álmában beszélne – ott volt fönt a fa högyében oszt forgott... körös-körül...

Szóltalan álltunk. A vén kujon kapás mondja:

– Akkor bizonyosan azért költözött ide, mert itt hevesebb a szél járása.

A leány hozzám jön. Nem személyes okokból, hanem, hogy én a jelenlevő népek közt egyetlen vagyok, a ki pantallót hord.

– Nézze az úr, – s nyújt egy füzetdarabot – ebből az egész történelmet kiolvashati.

A nyújtott füzetből látom, hogy a Pálinkás-erdő Máriáját nem én fődöztem föl. Megvan már írva. Őt pénz az ára. Akkora az egész, mintha egy jókora üzleti levélpapírt négyrét hajtanak. Ilyformán kezdődik: «Ezen szentséget legelsőbb látta Dobó Örzse leányka, továbbá egy Dudora nevű leány s hogy több nevet nem említtek, annak oka, hogy ezt az írást azonnal éjszaka nyomdába adtam, de azért név nélkül is tökéletesen igaz mindez.» Beszél aztán sok mindent. Nézem, hogy ugyan ki szerzette ezt a történelmet. Hát bizony ismét a Czudar Mihály nevét találom rajta. Darabját öt krajcárér. (Ily önzetlen szent cselekedetek után valóban kívánatos volna, hogy Czudar Mihály úr szintén helyet foglaljon állandóan valamely jó magos fa hegyében.)

Jön oda most vasárnapi fehér ruhában, fekete mellényben egy öreg gazda. Az ember ősz. A szabadkaival határos szegedi földről való, mint az a beszédén azonnal megismerszik.

– Az éjjel – mondta – legyütt a fárul a gonosz. Kaszával a vállán. Kara Viktornak ígérte épen, hogy elkaszálja a nyakát, ha itt találja. Mert azt mondta, a gonosz van itt.

A libapásztor leány azt mondja:

– Az éjjel a gonosz volt itt. Harcolt a Máriával.

Az öreg ember így folytatja:

– Két leány ült itt az éjszaka az anyja ölében. Elrejtözött mind a kettő. Előbb csak pislogtak, azután nehezen lélegzöttek. Utóbb a szemük héjja kifordult. Akkor látták a Krisztusfejet a fa derekán. Nézték. Szép nagy fejnek mondták. Utóbb legyűtt a kaszás ember a fahögyrül. Éjfél után. Akkora már elmöntem. Ügön sajnálom. Szerettem volna szömközt lönni vele.

Sokat beszéltek még e fajtákat. Azonban, hogy délre hazaérjünk, kénytelen voltam az órát elővenni. Ez olyan jelzés, a mit szó nélkül is megért mindenki. Muladi a kocsihoz ment, Sebók pedig még egyszer körüljárta a fát, hogy hátha lát valamit.

– Éjjel gyűjjenek – mondta megint a leány – olyankor százak vannak itt. Nappal nem gyűn le a fahögybül.

Éjjelre azonban nem maradhattunk. Muladi a lovak közé vágott s igen sebesen kezdtünk portyázni az erdő fái között, keresve akkora utat, a melyen a kocsi kifér. Meleg volt az úton és sütött a nap. A pusztaszélen a délibáb némely búzakazlakat vetett föl.

– Kend mit szól hozzá? – kérdezi Muladi.

– Én, – mondja a kapás – azt mondom, hogy ki se tudja, mi van itten. De valami van. De ez majd mögmutatkozik.

– Mögmutatkozik.

Szorgosan igyekezve, délre haza is értünk. Vasárnap lévén, üres volt a tanya, mindenek a városba mentek. Csendben voltunk és gondolkoztunk a látottakon. A városból a kocsi csak hétfőn reggel jön elő. Természetesen rajta van Roza néni, egy beszédes munkáshölgy, a ki errefelé az eleven újságot képviseli. A kocsi még rendesen meg sem állt a tanyaudvarban, a midőn mondani kezdi a huszárt, a ki szeretőjét agyongyilkolta az utcán. Mikor ennek semmi hatása sincsen, hirtelen kezdi mondani, hogy a csépai embör mögmondta az alsóvárosi özvegyasszonynak, hogy a holt unokája azért nem nyughat, mert nincsen a fejére erősítve a szűz koszorú. A csépai embör látta a halottat, amint mönt és folyton holtában fején a koszorút igazgatta. Roza néni mindezt amaz özvegy asszony tulajdon szájából hallotta...

...Már látom, hogy el kell a Muladi szomszéd kocsiján a csépai emberhez menni.